

УДК 316.3(477)

Ємельянова, Ю. (2018). Поняття людського потенціалу у контексті трансформаційних процесів в Україні. *Соціологічні студії*, 1(12), 12–18. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-12-18>

Поняття людського потенціалу у контексті трансформаційних процесів в Україні

Юлія Ємельянова –
доктор філософських наук,
професор кафедри загальної і
соціальної психології та соціології,
Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна
E-mail: emelianovasev@gmail.com

Yuliia Yemelianova–
PhD in Philosophy, Professor,
Department of General and Social
Psychology, and Sociology
Lesya Ukrainka Eastern European
National University, Lutsk, Ukraine
E-mail: emelianovasev@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-12-18>

Проаналізовано поняття людського потенціалу в контексті системи понять, які відображають радикальні перетворення в українському суспільстві. Осягнення його концептуально-системних основ запропоновано у контексті соціологічних концепцій Т. Заславської та Н. Паніної, а також філософських доробок С. Дацюка. Доведено, що словосполучення «людській потенціал» (Г. Беккер, Т. Шульц та ін.) як термін, що позначає якість будь-якої зі складових частин руху планетарного соціального простору, отримує нове наповнення у вказаних соціологічних концепціях. На відміну від інших учених, які акцентують увагу на соціально-економічному складнику в змісті поняття людського потенціалу, Т. Заславська, Н. Паніна, С. Дацюк наполягають на універсальності концепту «людській потенціал», що дає змогу визначити напрям соціального руху. Поняття людського потенціалу набуває значення концепту, який розкриває якісну соціально-культурну характеристику суспільства й містить у стислому вигляді програму необхідних і можливих перетворень у всіх сферах життя населення сучасної країни. У цьому факті автор убачає продовження класичної традиції аналізу проблеми людського капіталу (Т. Шульц, Г. Беккер, Е. Денісон, Дж. Кендрік, Дж. Коулман) як проблеми соціокультурного розвитку людини.

У контексті такого розвитку людства стає помітним посилення ролі ціннісно-нормативної системи регуляції та консолідації суспільства в розвинених країнах світу. Україна, яка прагне до фундаментальних змін, має досліджувати швидкість соціальної адаптації особи, соціальних інститутів, ціннісно-нормативної системи, котра зараз народжується в суспільстві. У цій новій системі активний капітал будь-якої людини або спільноти має бути сформований не лише як актуальна, але й потенціально цінність, або як «трансгуманістичний потенціал».

Received: January, 2018
1st Revision: March, 2018
Asseped: April, 2018

Ключові слова: соціальна структура суспільства, соціокультурна характеристика суспільства, ціннісно-нормативна система, трансформація суспільна, «трансгуманістичний» потенціал.

Yemelianova Yuliia. Concept of Human Potential in the Context of Transformation Processes in Ukraine.

The concept of human potential is analyzed in the context of a system of concepts that reflects the radical transformations in Ukrainian society. An understanding of the conceptual and systemic foundations of this concept is offered by the author in the context of sociological concepts of T. Zaslavskaya and N. Panina, as well as the philosophical works of S. Datsyuk. It is proved that the phrase «human potential» proposed by German scientists G. Becker, T. Schultz and their colleagues as an attempt to find an acceptable term, which indicates the quality of any of the components of the movement of the planetary social space, receives a new content in these sociological concepts. Unlike other scientists who emphasize the socio-economic component of the concept of human potential, T. Zaslavska, N. Panina, S. Datsyuk insist on the universality of the concept of «human potential», which makes it possible to indicate the direction of social movement. The concept of human potential acquires the importance of a concept that reveals the qualitative socio-cultural characteristics of society and contains in a concise form a program of necessary and possible transformations in all spheres of life of the population of modern Ukraine. In this fact, the author sees the continuation of the classical tradition of analyzing the problem of human capital (T. Schultz, G. Becker, E. Denison, J. Kendrick, J. Coleman) as a problem of socio-cultural development of a human.

In the context of such development of humankind, the role of the value-normative system of regulation and consolidation of society in the developed countries of the world becomes noticeable. Ukraine, which seeks for fundamental changes,

should investigate the speed of social adaptation of a person, and social institutions, the quality of the value-normative system that is now emerging in society. In this new system, the active capital of any person or community must be formed not only as an actual but also potential value or «transhumanistic potential».

Keywords: social structure of society, socio-cultural characteristic of society, value-normative system, social transformation, «transhumanistic» potential.

Емельянова Юлия. Понятие человеческого потенциала в контексте трансформирующихся процессов в Украине. В статье анализируется понятие человеческого потенциала в контексте системы понятий, которые отражают радикальные изменения в украинском обществе. Понятие человеческого потенциала приобретает значение концепта, компонентами которого являются элементы сокращенного вида программы необходимых и возможных изменений во всех сферах жизни народа Украины. Обоснование авторских идей базируется на современных социологических концепциях (Т. Заславская, Н. Панина) и философском дискурсе (С. Дацюк).

Ключевые слова: социальная структура общества, социокультурная характеристика общества, ценностно-нормативная система, трансформация общества, «трансгуманистический» потенциал.

Постановка наукової проблеми та її значення. Надзвичайно складні соціальні процеси, які тривають уже чверть століття в незалежній Україні, за формою можуть бути визначені як трансформаційні, тобто такі, що призводять до радикальних змін у всіх сферах життя народу України. Вони стосуються політичного та державного устрою, економічних відносин, соціально-структурних стереотипів, культурно-світоглядної парадигми свідомості сучасного населення, культурних практик тощо. Такого масштабного перетворення вимагають як внутрішні ритми життя народу України, так і ситуація, що склалась у європейському регіоні та в планетарному світі.

Продовжується процес глобалізації як неухильне посилення взаємозв'язку й взаємодії народів, їхніх соціальних і культурних світів, держав, політичних систем тощо. Сьогодні вважається, що внутрішнім чинником переваг деяких народів або країн у загальнопланетарному змаганні є людський потенціал, а точніше – його якість. Словосполучення «людський потенціал» запропоновано німецькими вченими Г. Беккером, Т. Шульцом і їхніми колегами при спробі знайти прийнятний термін, який позначає якість будь-якої зі складових частин планетарного соціального простору.

Від початку застосування в наукових текстах термін «людський потенціал» позначав чинники лише економічного розвитку окремої людини або сім'ї, регіону, країни, тобто частку працездатного й освіченого трудового населення, місце існування та трудової діяльності людини, якість управлінської праці, ефективне й раціональне функціонування працездатної частини населення тощо. Згодом у цей термін включено чинники здоров'я населення, освіченість та інтелектуальні здібності працюючих, наближення праці до нових технологічних знань, досвід інтелектуальної роботи й т. ін. Нарешті лексема «людський потенціал» набуває повноти поняття, тому що подається в науковій літературі як система характеристик, котрі мають супроводжувати життя людини розвинутої країни. Серед українських дослідників процесу соціальних змін відчувається інтерес до проблеми людського потенціалу як фундаментального чинника будь-яких соціальних перетворень.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Серед багатьох дослідників проблеми людського потенціалу й набуття ним актуальності відзначимо лише кількох. При цьому зауважимо, що аналіз літератури засвідчує зміну термінологічного ряду в процесі заглиблення дослідників у проблематику: «людські ресурси», «людський капітал», «людський потенціал» тощо. У межах сучасної української філософії проблеми регулятивних механізмів функціонування та розвитку суспільства, зміни світоглядної парадигми й імперативів виживання людства досліджували В. Андрущенко, М. Михальченко (Андрущенко, Михальченко, 1996). Еволюцію поглядів на зміст і роль людських ресурсів, уточнення змісту терміна «людські ресурси», а також авторський погляд на структуру людських ресурсів у суспільстві запропоновано Гаєвською О. Б. (2012), Мороз О. С. (2015), Петровою І. Л. (2004), Пономарьовим О. С. (2003), Сардак С. Е. (2012), Цимбал Л. І. (2016) та ін. Треба зазначити, що більшість сучасних українських науковців у змісті поняття людського потенціалу акцентує увагу на його соціально-економічній складовій. Водночас ще класики концепції людського капіталу (Т. Шульц, Г. Беккер, Е. Денісон, Дж. Кендрік, Дж. Коулман) розглядали процес розвитку людського потенціалу на базі людського капіталу в контексті капіталу соціально-культурного. У сучасній науці це поняття набуває значення концепту, що містить у стислому вигляді програму необхідних і можливих перетворень у всіх сферах життя населення сучасної країни.

Мета дослідження – аналіз поняття людського потенціалу в контексті системи понять, які відображають радикальні перетворення в українському суспільстві. Осягнення концептуально-системних основ цього поняття-концепту запропоновано в контексті соціологічних концепцій Т. Заславської та Н. Паніної, а також філософських доробок С. Дацюка.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У сучасній науковій літературі поняття «людський потенціал» містить систему характеристик, що визначають спроможність людини до творчої праці задля створення товарів, послуг, доданої вартості, підвищення якості робочої сили індивіда, колективного суб'єкта (підприємства, фірми, корпорації), країни. Досконалішим стає людський капітал завдяки рівню освіти, кваліфікації, загальних і професійних знань, особистому та колективному досвіду. У широкому сенсі поняття «людський потенціал» узагальнює сукупність умов життя людини в її соціальному, культурному, духовному, політичному, економічному й інших аспектах. Обґрунтовано посилення ролі людських ресурсів як носія інноваційного потенціалу та інтелектуального капіталу (Герасименко, 2016).

Найбільш удало змістові компоненти людського потенціалу (здоров'я населення, готовність суб'єктів до сімейного життя й виховання дітей, знання й отримана кваліфікація, адаптація до соціальної інфраструктури суспільства, культурно-ціннісні орієнтації, психологічна компетентність тощо) проаналізовано й досліджено відомим російським науковцем Т. Заславською на початку 2000-х рр. Концепт людського потенціалу введено нею в науковий обіг значно раніше, у 1980-х рр. ХХ ст.

Т. Заславська доводить, що в умовах, у яких функціонує сучасне суспільство, категорія «людський потенціал» може вживатися двояко: як поняття, що допомагає характеризувати рівень розвитку тієї чи іншої країни за критерієм чисельності її населення; а також як поняття, яке відображає рівень соціально-історичного розвитку певного суспільства, регіону або окремої спільноти. Саме в другому контексті зміст поняття людського потенціалу розкриває якісну *соціально-культурну характеристику суспільства*.

Майже в той самий час українською дослідницею Н. Паніною запропоновано нормативно-особистісну концепцію, у якій відображено процеси соціальних змін у сфері культури, якщо розуміти це поняття в широкому сенсі. Мається на увазі посилення ролі *ціннісно-нормативної системи* регуляції й консолідації суспільства в розвинених країнах світу. Н. Паніна довела, що новим фундаментальним виміром трансформаційних змін у сучасних суспільствах може стати швидкість соціальної адаптації особи, соціальних інститутів, перебудова стилю діяльності відповідно до зміни умов соціального середовища тощо.

Особливу цінність мають теоретичні положення концепції Н. Паніної про роль ціннісно-нормативної системи в консолідації суспільства та творчу активність суб'єктів як чинника його розвитку, які відображено в прикладному дослідженні інших соціологів (Мурадян и др., 2014). Дослідниця вказує на різні принципи функціонування стабільних і нестабільних систем, пов'язуючи ці режими функціонування з принципом людського виміру суспільних змін. У 1994 р. Н. Паніна висунула гіпотезу щодо ймовірності зміни соціальних практик, формування нової інституціональної структури суспільства та, відповідно, інфернального типу особистості (Паніна, 2008).

Перевірку цієї гіпотези здійснено українською дослідницею Т. Загороднюк (2013), котра проаналізувала соціально-психологічний стан населення України на матеріалах моніторингу ІС НАНУ за такими показниками, як індекси соціального самопочуття, національної дистанційованості, аномічної деморалізованості, дестабілізаційності протестного потенціалу тощо. Проведений аналіз підтвердив тезу стосовно домінування особистісних людських якостей як чинника соціальної адаптації особи за часів соціальної невизначеності (Україна на початку років незалежності). Дослідження Загороднюк довело, що адаптивний процес у суспільстві, що трансформується та соціально-психологічний стан його населення значно сильніше впливають на зміни нормативного компонента суспільного життя, аніж економічні чи політичні негаразди.

Наукові доробки двох відомих дослідниць – макросоціологічна теорія Т. Заславської й аналітична мікроорієнтована концепція соціетальних трансформацій Н. Паніної, доповнюють одна одну, є комплементарними та разом показують не лише чинники пострадянської трансформації, але й ресурси (Іваненко, 2014).

Так, у концепції *соціальної структури суспільства* як системи відносин між групами й системи соціальної нерівності Т. Заславська пов'язує вивчення соціальної структури з можливістю розкриття певних соціальних законів, зі створенням нових технологій управління суспільним розвитком (Заславская, 2006; Петрова, 2004).

Ще в працях 1980 років Т. Заславська розробила головне положення своєї теорії щодо зв'язку між соціальною структурою суспільства, функціонуванням його соціальних інститутів і якістю людського потенціалу. Вона довела, що синергія вказаних трьох чинників утворює соціальний механізм суспільних змін та зумовлює характер таких змін. Із позиції соціології 2000-х років (нового інституціоналізму та культурної соціології) висновок Т. Заславської видається актуальним і зараз – він випередив сучасні уявлення щодо особливої ролі соціальних інтересів різних акторів, культурної (ціннісної) свідомості, активності соціальних суб'єктів та інституціональних правил у механізмі соціальних змін тощо.

Чи може бути корисним цей міцний теоретичний досвід у суспільствознавстві або загальній соціальній теорії в сучасній Україні? Адже соціальний рух у країні із населенням понад сорок мільйонів громадян супроводжується, як доводить історія, великими ризиками в соціальній, культурній площинах, тому що суттєво змінює вже усталені відносини між індивідами, групами населення; між населенням та владою, між державою і її політичними партнерами. Такі зміни іноді призводять до драматичних подій, а в історії України – навіть до трагічних.

З урахуванням досвіду функціонування України як великої складної соціокультурної системи можна стверджувати, що сучасні знання про соціальну сферу життя людини та суспільства, про об'єктивні фактори їх взаємозв'язку стають теоретичною основою формування стратегії існування країни. Буде справедливо також визнати, що керівники країни застосовують науковий підхід під час аналізу процесів функціонування та трансформації суспільства; теоретичні знання про універсальні закономірності та небезпечні «сценарії» функціонування суспільства, у якому одночасно діють закономірності доби домодерну, модерну й постмодерну; критично оцінюють можливості функціонування сучасного українського суспільства як перехідного від переважно модернового до постмодерну; діагностують внутрішні та зовнішні виклики під час трансформації українського суспільства, його структурний і організаційний стан, можливі способи оптимізації процесів цієї трансформації.

Водночас питання якості внутрішньосистемного чинника соціальних перетворень, тобто якості людського потенціалу потребує додаткової теоретичної розробки. Адже потенціал – це ще й ресурс розвитку соціальної системи в заданому напрямі, це активний ресурс або *активний капітал* будь-якої людини чи суспільства. Саме людській капітал визнається єдиним активним капіталом, оскільки всі інші (пасивні) підпорядковуються людині й діють відповідно до її волі. Зважаючи на цю позицію, інвестування в інші види капіталу, минаючи людський, не може бути по-справжньому результативним, тобто не приведе до покращення позиції країни серед тих, які називають розвинутими.

На жаль, Україна не має цілісної програми розвитку свого людського потенціалу, про що свідчить масштаб сучасної трудової міграції, а також масштаб виїзду молоді за кордон із метою навчання у ВНЗ (Клімук, Пеньковська, 2017). Не дивно, що місце України в рейтингу країн за Індексом людського розвитку лише 81-те станом на 2014 рік.

Хто має ініціювати дискусію стосовно проблеми людського потенціалу в Україні? З урахуванням високої динаміки суспільних перетворень та водночас тенденції до гуманізації важливо почути соціологів, психологів, філософів. Вони попереджають про небезпечність розвитку людства на підставі економічного зростання, збільшення технічної могутності й указують на важливість культури та мудрості. Е. Фром наполягав на тому, що розвиток людства визначатиметься не стільки тим, що людина має, скільки з тим, що вона собою являє, ким є, як може розпорядитися всім, що вже накопичило людство.

Сучасна філософія дедалі більше набуває практичного характеру, тому відомий українській соціальній філософ С. Дацюк пропонує не лише підтримувати, зберігати наукову дискусію, а ще й переформулювати тему людського потенціалу в короткостроковій перспективі на тему «трансгуманістичного потенціалу» в довгостроковій перспективі, маючи на увазі зміни в людській свідомості у зв'язку з появою штучного Розуму, входження в життя та соціалізацію андроїдів, майбутню колонізацію нових планет, створення єдиного людства й т. ін. (Дацюк, 2015).

Важливо бачити серед учасників такого напряму дискусії ще й представників педагогічного товариства України, але поняття потенціалу людини не є операціональним для представників освіти. Поняття людського потенціалу (або близьке до нього змістовно в контексті цієї статті) відсутнє в Концепції розвитку освіти в Україні до 2025 р. Ідеться більше про компетенції, але немає «формули», «моделі» втілення складників у кінцевий результат. Чи можна вважати готовністю до особистого успіху, до успіху в складі команди або навіть країни, якщо ти особистість, патріот, інноватор, освічений українець, усебічно розвинена людина, відповідальний громадянин, здатний до інновацій (понятійний апарат Концепції). Автори Концепції обіцяють, що абстрактна людина саме з такими здібностями «поведе українську економіку вперед у XXI столітті». Але акцентування переваги економіки радше уточнює, що така людина поведе не в майбутнє, а в XIX століття, до індустріальної епохи (Ємельянова, 2017).

Освіта в цілому здатна до формування людського потенціалу та його похідних: людського капіталу, людського розвитку. Освіта як давніший соціальний інститут виникає з метою відтворення суспільства, а для цього для розповсюдження запропонованих культурою зразків позитивної соціальної активності людини. Елементи теорії людського капіталу увійшли як складники у відоміші педагогічні системи. Важливо знайомити школяра та студента з поняттям людського потенціалу в програмах різних курсів, а також долучати до обговорення його змісту. Молода людина має працювати над моделюванням і розбудовою власної стратегії завдяки уточненню своїх ціннісно-нормативних знань й уявлень, активізуючи, збільшуючи та удосконалюючи власний людський потенціал.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Теоретичні доробки в питанні змісту поняття людського потенціалу доволі значні, до того ж вони вказують не лише на чинники формування людського потенціалу як особистого або соціального капіталу, але й пропонують напрям його втілення – удосконалення людини.

Теорія й практика підготовки молоді до життя у XXI ст. засвідчують необхідність опанування українським суспільством нового виміру життя людини, у якому акцентовано увагу на гуманістичній якості самої людини, а лише потім її на статусній або економічній «вазі». Корисними можуть стати диспути на національному рівні щодо української моделі активного людського потенціалу. Подібна практика посприє в процесі позбавлення молодих українців відчуття меншовартості, яке, на жаль, дуже вкорінене у свідомості представників старшого покоління населення України. Уточнення змісту поняття людського потенціалу – це не лише наукова проблема, а й практика набуття суб'єктності молодою українською державою.

Джерела та література

1. Андрущенко, В. П., Михальченко, М. І. (1996). *Сучасна соціальна філософія*. Київ : Генеза, 368 с.
2. Армстронг, М. (2002). *Стратегическое управление человеческими ресурсами*. Москва: ИНФРА-М, Т. VIII, 328 с.
3. Гаєвська, О. Б. (2012). Прогностичне бачення організаційної еволюції управління Україною. *Освіта регіону*, № 3, С. 127–133. <http://social-science.com.ua/article/859>
4. Герасименко, Г. В. (2016). Принципи управління людськими ресурсами високотехнологічного підприємства як методологічний інструмент забезпечення ефективності. *Соціально-трудова відносина: теорія і практика : зб. наук. пр.* Київ: КНЕУ, Вип. 2, С. 268–279.
5. Дацюк, С. (2015). *Проблеми людського потенціалу в Україні*. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5658150cc325d/>
6. Джой-Метгьюз, Д. и др. (2006). *Развитие человеческих ресурсов*. Москва : Эксмо, 432 с.
7. Ємельянова, Ю. П. (2017). Українській вимір проблеми людського потенціалу. Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу : матеріали доповідей учасників III Міжнародної науково-практичної конференції (18–19 травня 2017 року). Луцьк : ЛІРОЛ, 304 с., С. 32–34.
8. Загороднюк, Т. (2013). Концепции постсоветской трансформации общества Т. И. Заславской и Н. В. Паниной. Київ : Институт социологии НАН Украины, 164 с.
9. Заславская, Т. И. (2007). *Избранные произведения* : в 3 т. Москва : Экономика, С. 223–225.
10. Заславская, Т. И. (2006). Трансформация социальной структуры и социальная стратификация российского общества. *Экономические и социальные перемены*, № 8. С. 45.
11. Іваненко, О. (2014). Два погляди на пострадянську трансформацію : спроба порівняння. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 1. С. 229–232.

12. Клімук, І., Пеньковська, С. (2017). Міграційна мобільність абітурієнтів Волинської області: проблема вибору Україна vs Польща крізь призму стереотипів. *Соціологічні студії*, № 2(11). С. 26–32.
13. Мороз, О. С. (2015). Управління людськими ресурсами: навч. посібник для ВНЗ. Запоріжжя : ЗДІА, 324 с.
14. Мурадян, Е. С., Сальникова, С. А., Титаренко, Л. Г., Широканова, А. А. (2014). *Динамика ценностно-нормативной системы и жизненные шансы: опыт постсоветской трансформации в Пограничье*: кол. моногр. Вильнюс : ЕГУ, 366 с.
15. Панина, Н. В. (2008). Образ жизни и психологическое состояние населения Украины в условиях перехода от тоталитаризма к демократии. *Избранные труды по социологии*. В 3 т. К. : Факт, Т. 1, 472 с., Том 2, 312 с.
16. Петрова, І. Л. (2004). Реструктуризація функцій управління людськими ресурсами в контексті стратегічної перспективи. *Демографія та соціальна політика*, № 1–2, С. 126–135.
17. Петрова, І. Л. (2013). Стратегічне управління людськими ресурсами : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 466 с.
18. Пономарьов, О. С. (2003). Самоорганізація і управління в соціальних системах. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія, № 2. С. 37–46.
19. Сардак, С. Е. (2012). Еволюція поглядів на зміст і роль людських ресурсів у суспільному поступі. *Актуальні проблеми економіки*, № 12(138), С. 132–139.
20. *Управление человеческими ресурсами* (2002). Под ред. М. Пула, М. Уорнера. Санкт-Петербург : Питер, 1200 с.
21. Цимбал, Л. І. (2016). Людській потенціал як основа розвитку економіки знань. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, № 4(8), http://journals.stu.cn.ua/problems_and_prospects_economics_management/article/view/97535

References

1. Andrushchenko, V. P., Mikhalchenko, M. I. (1996). *Modern social philosophy*. Kyiv : Geneza, 368 p.
2. Armstrong, M. (2002). *Strategic management of human resources*. Moscow : INFRA-M, Vol. VIII, 328 p.
3. Gaevska, O. B. (2012). Prognostic vision of the organizational evolution of Ukraine. *Education of the region*, №3, Pp. 127–133. <http://social-science.com.ua/article/859>
4. Gerasymenko, G. V. (2016). Principles of human resources management of a high-tech enterprise as a methodological tool for ensuring efficiency. *Social-Labor Relations: Theory and Practice: Collection of sciences papers*. Kyiv : KNEU, Issue 2, Pp. 268–279.
5. Datsyuk, S. (2015). *Problems of Human Potential in Ukraine*. <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/5658150cc325d/>
6. Joy-Matthews, D., et al. (2006). *Development of human resources*. Moscow : Eksmo, 432 p.
7. Yemelianova, Y., P. (2017). Ukrainian dimension of the problem of human potential. Actual problems of modern education and science in the context of European integration progress: materials of the reports of participants of III International scientific and practical conference (18-19 of May 2017). Lutsk: LIDoH, 304 p., Pp. 32–34.
8. Zagorodniuk, T. (2013). *Concepts of the post-Soviet transformation of society by T. I. Zaslavsky and N. V. Panin*. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, 164 p.
9. Zaslavskaya, T. I. (2007). *Selected works*: in 3 Volumes. Moscow : Economy, C. 223–225.
10. Zaslavskaya, T. I. (2006). Transformation of social structure and social stratification of Russian society. *Economic and social changes*, No 8, P. 45.
11. Ivanenko, O. (2014). Two views on the post-Soviet transformation: an attempt to compare. *Sociology: theory, methods, marketing*, № 1, C. 229–232.
12. Klimuk, I., Penkovska, S. (2017). Migration Mobility of School Leavers in the Volyn Region: the Problem of Choosing Ukraine vs Poland through the Prism of Stereotypes. *Sociological Studios*, No. 2(11), Pp. 26–32.
13. Moroz, O. S. (2015). *Human Resources Management: Teach. a manual for a university*. Zaporizhzhia: ZSIA, 324 p.
14. Muradyan, Ye. S., Salnikova, S. A., Titarenko, L. G., Shirokanova, A. O. (2014). *The dynamics of value and norm system and life chances: the experience of post-Soviet transformation in the Borderlands*. Vilnius : YeGU, 366 p.
15. Panina, N. V. (2008). The lifestyle and psychological state of the Ukrainian population in the transition from totalitarianism to democracy. *Selected works on sociology*. In 3 Volumes. Kyiv : Fact, Vol. 1, 472 p., Vol. 2, 312 p.
16. Petrova, I. L. (2004). Restructuring Human Resources Management Functions in the Context of a Strategic Perspective. *Demography and social policy*, № 1–2, Pp. 126–135.
17. Petrova, I. L. (2013). *Strategic Human Resource Management*. Kyiv: KNEU, 466 p.
18. Ponomarev, O. S. (2003). Self-organization and management in social systems. The theory and practice of social systems management: philosophy, psychology, pedagogy, sociology, No. 2, Pp. 37–46.

19. Sardak, S. E. (2012). Evolution of views on the meaning and role of human resources in social progress. *Actual problems of the economy*, No. 12 (138), Pp. 132–139.
20. *Human Resource Management* (2002). Ed. M. Poole, M. Warner. St. Petersburg: Peter, 1200 p.
21. Tsymbal, L. I. (2016). Human potential as the basis for the development of knowledge economy. *Problems and prospects of economy and management*, No. 4(8), http://journals.stu.cn.ua/problems_and_prospects_economics_management/article/view/97535

УДК 316.74: 614

Князьков, С. (2018). Соціологічна евалюація фармацевтичної діяльності: окреслення предметного поля. *Соціологічні студії*, 1(12), pp. 18–27.
DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-18-27>

Соціологічна евалюація фармацевтичної діяльності: окреслення предметного поля

Станіслав Князьков –
аспірант кафедри соціології,
Національний педагогічний
університет імені
М. П. Драгоманова, Київ,
Україна.
E-mail: knyazkov_s_g@ukr.net

Stanislav Knyazkov –
Master of Sociology, Department
of Sociology,
M. P. Dragomanov National
Pedagogical University, Kyiv,
Ukraine
E-mail: knyazkov_s_g@ukr.net

DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-18-27>

Received: February, 2018

1st Revision: March, 2018

Accepted: April, 2018

Упродовж останніх десятиліть триває розширення предметного поля соціології. Одним із таких піонерських та водночас практично орієнтованих напрямів є соціологічна еволюція функціонування системи охорони здоров'я. За умов реформування цієї системи особливого значення набуває сприйняття відповідних управлінських інновацій населенням. Відповідна трансформація політико-управлінських підходів до регулювання сфери охорони здоров'я й фармацевтичного сектору відбувається сьогодні в українському суспільстві. Предметне поле соціологічної евалюації функціонування фармацевтичної діяльності охоплює таке коло питань, як дослідження поінформованості громадян про спосіб організації забезпечення населення лікарськими засобами; виявлення чинників вибору лікарських засобів та впливу механізмів надання фармацевтичних послуг на поведінку споживачів лікарських засобів; оцінка ефективності заходів із реформування фармацевтичного сектору особами й групами, які причетні до цих процесів; з'ясування ступеня задоволеності споживачів лікарських засобів якістю, ціною лікарських препаратів, рівнем фармацевтичних послуг та ін.

Ключові слова: соціологія медицини, медикалізація, інститут фармації.

Knyazkov Stanislav. Sociological Evaluation of Pharmaceutical Activity: Determining the Subject Field. Over the past decades, the expansion of the subject field of sociology has continued. One of these pioneering and, at the same time, practically oriented areas is the sociological evolution of the functioning of the health care system. Under the conditions of reforming this system, the perception of relevant managerial innovations by the population becomes of special significance. The corresponding transformation of political and managerial approaches to regulation of the healthcare and pharmaceutical sector is taking place today in Ukrainian society. In particular, it is about such innovations as: Government program «Available medicines», which provides for full or partial reimbursement of the cost of drugs from number of diseases; change of mechanisms of state procurement of medicines (expansion of control of international non-governmental organizations for state purchases of medicines); regulation of prices on the basis of reference pricing; creation of the electronic base of E-health – an integrated register of medical institutions, doctors and patients etc. The subject field of sociological evolution of the functioning of the institution of pharmacy covers a range of issues such as: studying the awareness of citizens about the organization of the population supply with medicinal products; identification of the factors of choice of drugs and mechanisms of provision of pharmaceutical services by the consumers; assessing the effectiveness of the pharmaceutical sector reform efforts by individuals and groups involved in these processes; clarification of the degree of satisfaction of consumers of medicinal products with quality, price of medicinal products, level of pharmaceutical services, etc.

Key words: sociology of medicine, medicalization, institute of pharmacy.